

Mezei Balázs M.

APOKALÜPTIKON

– SZEMÉLYFOGALMAINK INKONZISZTENCIÁJA –

BEVEZETÉS: SZEMÉLYFOGALMAINK

Közösség és egyén korrelációban áll. A politikai közösség és a politikai egyén hasonlóképpen. Minél teljesebb a közösség, annál teljesebb az egyén, a közösség tagja. S megfordítva: minél teljesebb az egyén, annál teljesebb a közösség. E korrelációt lehetséges a közösség oldaláról tárgyalni, ez esetben a politikai közösség szerkezetéről, jellegéről, minőségéről beszélhetünk. De tárgyalhatjuk e korrelációt az egyén oldaláról is: ekkor az egyén mivolta, kivolta, közösségisége, minősége áll előtérben.

A következőkben a korreláció egyéni vonatkozását vizsgálom történeti perspektívában. Minthogy a történetiség nem lehetséges előzetes konzisztencia nélkül, látni kell, hogy a mérő történeti tárgyalás e konzisztencia tárgyalása is. Ez utóbbit lehet önmagában is szemlélni, ám ekkor is kiemelkedő a *tényszerűség* jelentősége: a faktikus, itt és most létező; ez a konzisztencia reális horgonya. Minden személyfogalmunk e reális horgonyon rögzül, ám a történeti összefüggésen keresztül mégis fogalmi konzisztenciát mutat.

A nyugati személyfogalom döntően különbözik a keleti egyén-, lélek- vagy emberfogalmaktól abban, hogy a személy a nyugati hagyományban fejlődik ki, erősödik meg, válik kreatívvá, és haladja meg önmagát. Ezzel szemben a hindu lélekfogalom a Brahmannal való azonosságot állítja, a buddhizmus az egyén teljes feloldódását, a kínai konfucianizmus pedig a természetes rend követésében helyezi el az emberi lényeket. Mindennek csodálatos kultúrája van, mégis döntően különbözik a nyugati önmeghaladó felfogástól.

Ez utóbbi, a *transzcendentális személyfogalom* látványos fejlődésen ment keresztül, amelynek során a külsőlegesen, horizontálisan vagy felszínesen felfogott ember bensővé, elmélyülten személyessé vált (a szó szorosabb értelmében), majd megtörtént meghaladása a modernitás utolsó időszakában. Miről van szó? A héber

pöné felszín jelent, arcot vagy arculatot, egyben embert is. Ez a felszín azonban a Kivonulás könyve 3,14 szerint „én”: *ehjeh aser ehjeh*, s az „én vagyok” (ugyanott olvassuk) az istenség neve; s ez az én kétségkívül személyes, amennyiben azok, akiket kiválaszt, akiket vezet, segít, fenyít, büntet, akiknek megbocsát és akiket felemel ugyancsak személyesek.

Mindez összekapcsolódik a hellenisztikus fejleményekkel (sőt feltételezhető, hogy az *ehjeh* is ennek hatására került a régi szövegbe): A görög *proszópon* eredetileg „az, ami látszik”, ami megjelenik: innen a színészi *maszk* elnevezése is. Ám a maszk egyben lényegét fejezett ki, tudniillik a színész isteni lényegét (a maszk tette világossá, mely istenséget jeleníti meg a színész). A delphoi jósdá híres felirata – *gnóthi szeauton* – arra az *autóra* vonatkozik (Platónnál *to auto to auto*), aki nem más, mint „én vagyok”, *egó eimi*, ahogyan ez Jézus szavajárása is volt: én vagyok az út, az igazság s az élet...

Így indul el a személyfogalom a lényegkifejezés útján, amely fejlődés a szentháromságtani viták során tovább mélyül: Isten egy lényeg és három személy, *hüposztaszisz* vagy *proszópon*. Az utóbbit azért hagyják el az egyházatyák, hogy elkerüljék a modalizmus vádját. Isten egy lényeg és három *hüposztaszisz*, fennállás. Amikor a latinok lefordították e kifejezéseket, hosszan vitatkoztak a megfelelő latin szó kiválasztásán, végül az *essentia* és a *persona* kifejezés véglegesült: Isten egy *lényeg* és három *személy*. Mindemögött a latin jogi nyelv húzódik meg, s ezzel egyben rögzül az is, hogy az emberi *persona* valamiképpen az isteni *persona* *analogonja*, az emberi én az isteni én (szabadon megalkotott) konkrétuma.

Ezzel kezdetét vette a nyugati személyfogalom kifejlődése, amelyben döntő szerepet játszott a teológiai háttér: az emberi méltóság, *dignitas* a teremtményiségben, a képmáságban, Istenben gyökerezik. Ám a *dignitas* merőben rang, fokozat, kiemelkedő státusz volt, s még nem voltaképpen személyfogalom. Ez utóbbi akkor vált lehetővé, amikor a misztikában, a protestantizmusban, az aszketizmusban adott személyfelfogás elmélyült, szubsztanciálódott. Krisztus követése, az *imitatio Christi* egyetemes paradigmaként az emberi személy kiemelkedése is egyben: a krisztusi személyé, az *egoemikus* lényegé (*egó eimi*: „én vagyok”, ahogyan a kifejezést különösen János evangéliumában látjuk visszatérően felbukkanni). A különféle elágazások: polgári és alattvalói jogok, a reneszánsz műveltségi eszmény, a művész megjelenése, az ember mint anyagi létező hangsúlyozódása, majd az uralkodó személyiség: a király, a császár, a Leviatán – e mélyebb folyamat epifenoménei. A szent ember, az arisztokrata, a gényusz alakja ebből a televényből nőtt fel. A gényusz romantikája vezetett a forradalmár romantikájához, akinek alakja mögött a 19. században fokozatosan konformistává, jelentéktelenné vált a bevett Krisztus-alak (művészettörténetileg igazolható, de lásd például Munkácsi Jézus-képét az *Ecce homo* című festményén).

E történetben – amely a német klasszikusok mély látása szerint valamiképpen Isten története – Johann Gottlieb Fichte szerepe kiemelkedő. E különös géniusz fedezte fel, hogy a Kant-féle appercepció, az „én vagyok”, amely minden észlelé-sünket kíséri, valójában az én univerzálisan döntő jelentőségét rejt. Erre építve alakította ki énfilozófiáját, amely által (Descartes után aránytalanul nagyobb hangsúllyal) az én kerül a gondolkodás középpontjába, amely szabadon hozza létre önmagát és önmaga ellentétét mint mindenek végső elvét. Az emberi én, a konkrét és személyes én ebben az univerzális énben gyökerezik, innen fakad, ide tér vissza, s ekképpen az én örök újdonságát gazdagítja. Ez a lényege Fichte *Wissenschaftslehr*-jének, azaz tudománytanának, amely egyetemes egologikus filozófia. A nagynevű követők – Schelling, Hegel, Stirner, Nietzsche, de még Husserl és Heidegger is – visszatérően méritenek e gondolkodó gazdag és szinte mártíromsággal lezárt életművéből (a berlini háborús sebesültek ápolása közben elkapott betegségben halt meg). Fichte gondolatvilága előrevetíti nemcsak az én modern kori kibontakozását, hanem annak meghaladását is.

A személy meghaladásának nagy etapjai, az *Übermensch*, a *Dasein*, végül *der letzte Gott*, „a végső isten” alakja, e személyfogalom-fejlődés végső változatait mutatják. Az *existentia* csak halvány visszfénye annak, amit Heidegger a *letzter Gott* alakjában vizionál. Ezt követően azonban a felbomlás korszaka jön: a másban, a másokban való feloldódás, az identitásvesztés, a szerkezetiség megannyi formája, amelynek végső kifutása a klasszikus személy hatalmas alakjának szétfoszlása.

KONZISZTENCIA

A nyugati személyfogalom: énfogalom, énkonkrétum. Világos, hogy ennek a jézusi *egó eimi* köréből eredő, *egoimikus* lényege mélyen gyökerezik a történelemben. Világos, hogy mi mindannyian beletartozunk ebbe a körbe, ebben és ezáltal vagyunk azok, akik, ének, személyek, sajátos méltósággal, belső értékkel, a kanti *Würde* mélységével. Egyetlen történelmi összefüggés ez, az *ehjeh* kimondásától kezdve az *egoimikus* kijelentésen át a *Würde* és a fichtei *ich bin* méltóságáig. Konzisztens összefüggés, egyre mélyülő felfogás, önfelfogás, apokalipszis: tudniillik a személyvalóság feltárulása. De mennyiben hézagtalan, konzisztens, összefüggő ez a történet? Mennyiben organikus kibontakozás, amelyben nincs helye a véletlennek, az eltérőnek, a tévedésnek, a bűnnek, a katasztrófának?

A történelem mint konzisztens értelemegész tétele: ellentmondásos. Az, amit konzisztensként fogunk fel, ebben a felfogásban magától a felfogástól különböző, annak tartalma más, mint maga a felfogás. A felfogás túl van a felfogás tartalmán,

azaz negativitást foglal magában. Ugyanez érvényes a személyfogalom történelmi összefüggésére: amennyiben ezt konzisztens egységként fogjuk fel, negativitást tételezünk a felfogás és tartalma között. S ha e felfogás énjellegű, *egoeimikus*, úgy a személyfogalom történelmi konzisztenciája megszakad a felfogás tényében. Az én, aki felfogom ezt a konzisztenciát, különbözik attól az éntől, amely vagy aki e konzisztencia tartalma, s így az énfogalmak elválnak egymástól. A felfogó én nem egyszerűen meghaladja a felfogottat, hanem negatív tartományba helyezi tudniillik mint felfogása tartalmát, amelyben a felfogás a pozitívum. Ez a kritika érvényes minden hasonló összefüggésre: a történelem egészére, a hagyomány felfogására, önfelfogásunkra stb.

Mégsem lehetetlen ezt a helyzetet konzisztensnek nevezni. Ám látnunk kell, hogy ez negatív-pozitív konzisztencia, *aufgehoben* konzisztencia, amely a konzisztencia tartalmának új valóságát hordozza. Ennek megfelelően a *kalokagathia* ősi eszménye – a jó és a szép nevelése, megvalósulása, hordozása – már eleve magában rejtí önnön meghaladását. A görögységben e meghaladást az említett *gnóthi szeauton* fejezte ki, vagyis (helyesen értve) az én mint én radikálisan transzcendens jellegének kihangsúlyozása. Hasonló irány olvasható ki Platón és Arisztotelész szavaiból, akik szerint az istenné váló ember valami egészen más, mint az az ember, aki istenné válhat (azaz tökéletes erénybirtoklásban, boldogságban élhet). Platón szerint a jó túl van a léten, vagyis a „jó és szép” (*kalokagathosz*) ember is túl van a léten. Ez komplex konzisztencia, vagyis a negativitást tartalmazó pozitívum konzisztenciája, amely magában foglalja a hibát, a bűnt, a törést, a drámát és a tragédiát.

Noha a latin sosem tudta terminologikusan lefordítani a *kalokagathia* fogalmát, maga az eszme megjelent a *vir illustris* ideáljában. Ez a forrása a későbbi *gentilhomme*, *gentleman*, úriember/úriasszony kifejezésnek, amelyeket hiba volna szimplán konzisztens fogalomként felfogni. Az úriember az eredeti koncepció s annak kiértékelése szerint nem az, aki egyszerűen szép és jó, hanem a szépet és a jót annak teljes spektrumában felfogó, megvalósító, a negativitást a pozitívumba befoglaló tragikus-drámai személyiség – például Szókratész. Noha ez utóbbi vonás ritkán kerül előtérbe, szögezzük le: a *per aspera ad astra* archaikus gondolata éppen ezt fejezi ki. Ennek specifikus megnyilatkozása a kereszténység, a *christicum*: *per crucem ad gloriam* (*per passionem ejus et crucem ad resurrectionis gloriam perducamur. . .*, Úrangyala imádság), vagyis a megpróbáltatások útján elért dicsőség, boldogság, isten-ember közösség. A *christicum* ezen elvének példás kifejeződése a kereszten kivégzett és a sírból feltámadó Jézus, akinek neve, ha görögre visszafordítjuk: Szókratész.¹

¹ Mindkét név jelentése: Üdvösség Ura. A héber Jehosua, יהושוע a יהוה és ישוע összetétele, ahol az utóbbi jelentése üdvösség, szabadulás, megmenekülés; míg az előbbi az istennév, amelyet

A KONZISZTENCIA MEGTÖRÉSE:
AZ ÜBERMENSCH

A klasszikus-archaikus konzisztencia valójában a mikrokozmosz-makrokozmosz egybevágásának konzisztenciája. *L'état, c'est moi*, ahogyan valaki később kifejezte magát, ám a mondat értelme nem a felszínesen értett politikai, hanem a platónikus: az állam, a világ, a kozmosz *egoeimikus*. Visszatérően elsikkad ebben, hogy ez az én nem a szimpla konzisztencia énje, nem az apollóni elv problémamentes érvényesülése, hanem a dionüszosziban megpróbált, abban felőrölt, szétszaggatott, meggyilkolt elv kiteljesedése. Minél inkább ellaposul az *egoeimikus* valóság komplexitásának felfogása, annál erőteljesebb azok hangja, akik ezt a konzisztenciát meg akarják törni. Kierkegaard hitszemélyisége szemben a vélt Hegel-féle szintézissel; a proletár, az igazi, szabad *deutscher Mensch* erőszakos felemelkedése a konzisztencia elnyomó struktúráival szemben Marxnál; az én kizárólagossága Stirnernél. S végül (de nem utolsósorban): az *Übermensch*.

Az emberfölötti, az *Übermensch* nem egyszerű transzcendentalitás, hanem mindannak tagadása, amit korábban embernek, Istennek, igazságnak, morálnak neveztek. A *kalokagathosz* kifordítása; a totálisan *antigentleman*; a nem rabszolga úr; az új ember. Az *Übermensch* azonban mégiscsak *Mensch*; nem lehet más, mivel „Isten halott”; emberségében azonban újat teremt, új valóságot, igazságot, erényt, közösséget. Nietzsche-nél homályos marad, miben áll ez az újdonság; homályos előérzet csupán, profetikus látomás, amely csak később konkretizálódik. Az *Übermensch* megtörni hivatott a korábbi konzisztenciát, s nem vesz tudomást arról, hogy ez a konzisztencia eleve drámai. S noha nem képes megmutatni, miben áll a megcélzott újdonság, annyit kifejez, hogy a korábbi konzisztenciát meg kell törni, el kell vetni, meg kell haladni, ahogyan a dionüszoszi elv érvényteleníti az apollónit.

S mégis: mivel a személyfogalom kezdettől fogva és természetesen inkonzisztens, az *Übermensch* is része ennek a történelemnek: személyfogalmaink szerves mozzanata éppen azáltal, hogy szervetlenül kapcsolódik e fogalmi körhöz. A mi konkrét történetünkben – hiszen itt zajlott minden, a mi körünkben – az *Übermensch* az *egoeimikus* valóság kiemelt mozzanata, amely a személyfogalom eredendő inkonzisztenciáját nyomatékosan juttatja kifejezésre olyan összefüggésben, amely elfeledkezett erről az inkonzisztenciáról.

a héber és a görög hagyományban egyaránt Úrként adunk vissza. A Szókratész név hasonlóképpen a σωζ (szabadulás, épség, megmenekülés, üdv) és a κράτης (uralkodó) összetétele.

ÚJ KONZISZTENCIA: A VÉGSŐ ISTEN MINT KEZDET

Ha az *egoimikus* valóság, a személyfogalom története felvázolható a *pöné – eh-jeh – egó eimi – proszópon – persona – Person* vonalon, az *Übermensch* e vonal radikális folytatása. Konkrétan: mindannyian ebben élünk, mozgunk és vagyunk, ez a mai kor nagy jelképe: valamiképpen mindannyiunk egy-egy specifikus *Übermensch*. Érvényes ez a jelentéktelenre éppúgy, mint a jelentősre, a köznapira éppúgy, mint a kiemelkedőre, a tehetségtelenre, mint a tehetségesre, a konzervatívra éppúgy, mint a liberálisra: mindannyian az *Übermensch* jegyében fogjuk fel magunkat akkor is, ha ezt csak burkoltan, rejtetten, specifikusan tesszük – vagy ha a személy eltorzított alakjában, amely az empirikus individuum s ennek erőszakos egyénieskedése.

Jó kérdés, hogyan lehetséges az emberfölötti valóság ezen térnyerése. Talán mert Nietzsche sokan olvassuk, és egyetértünk vele? Aligha; először is az egyet nem értés nyomán is lehetünk valaminek a hatása alatt. Másodszor az, amit az *Übermensch* kifejez, sokkal több, mint egy elszigetelt gondolkodó néhány leírt mondata. Itt történelmi összefüggés munkál az *opus operatum* módján, azaz akkor is, ha ezzel szándékunk szerint nem értünk egyet, nem működünk együtt. Az *übermenschszerűség* abban a valóságban gyökeredzik, amelyet történelmi összefüggésben mint személytörténelmet fogunk fel, s amelynek egyedi-történeti kifejezése a *chisticum* eseménye. Jézus meghalt a kereszten, feltámadt, s felment a mennybe – az ember tehát *Übermenschsé* változik, meghaladja a szimpla emberséget, s eléri a teljesség azon körét, amelynek drámai tartalma nyilvánvaló. Az eredmény: az új ember, az emberfölötti ember: „Ne hazudjatok egymásnak. Vessétek le a régi embert szokásaival együtt, és öltsetek föl az újat, aki állandóan megújul Teremtőjének képmására a teljes megismerésig.”²

A személyfogalom történetében az *Übermensch* kibontakozása a *Daseinban* megy végbe. A *Dasein* egyfelől a konkrét, halálra szánt ember; másfelől mégis a *Sein* daja, megjelenése, kifejeződése, kiteljesítője. Egyszerre *Dasein* és *Da-Seyn*, ahogyan (Fichte nyomán) Heidegger fogalmaz. A *Seyn* nem egyszerűen valami hagyományos és újragondolt létfogalom, hanem az a valóság, amelyet soha senki korábban nem fogott fel, nem gondolt el, nem nevezett meg. Amely kezdettől fogva rejtett volt mindaddig, amíg a *Daseinban* fel nem tárult. A *Dasein* tehát *apokaliptikus*, feltáró és feltáruló, annak feltárulása, leleplezése, ki- és beteljesítése, ami maga a valóság. Ez a valóság nem valami rigid és tőlünk független szint,

² Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Kol 3,9–10.

hanem drámai, s ezen keresztül megújító-megújuló bennünk és közösségeinkben. Újdonság, de nem relatív értelemben, mint a régtől függő új; hanem abszolút értelemben, vagyis az az újdonság, amelyben a régi helyet kap: *semper novum, sempernovum*. Nem a régi szerint fogjuk fel, hanem önmagában; s ez teszi lehetővé, hogy a régít is újként értsük.

A *letzter Gott*, Heidegger e kriptikus kifejezése erre a *novum*ra vonatkozik. Végső isten, vagyis a végsőképpen, a végleges, a teljes, a végső. Istent, de nem az elvont, ontoteologikus másság, hanem a közvetlenség jelenléte szerint. *Dasein*, mivel konkretizálja azt, ami a *Sein* valósága. Utolsó, de nem egy sorozat utolsó tagja, hanem végsőképpen, akiben az újdonság, a kezdet megnyilatkozik. Konkrét-sága emberi; végsőképpen emberfölötti; elhaladása (*vorbeigehen*) egyszerre elvonulás és visszavonulás, mellettünk való elhaladás, bennünket érintő eljövétel és elmenetel – abban a konkrét, drámai eseményben, amelyet megjelenése és eltűnése fog közre.

Ne hazudjunk egymásnak: ez a drámai elhaladás megrendítő. Velünk, közöttünk, bennünk történik. Ez az *Übermensch*, a *Dasein*, a *Person*, a *persona*, a *proszópon*, a *pöné*, az *ehjeh* kiteljesedése, a pozitívumok negatívumának drámai összefogása, amelyet megpillantani: ajándék. Ez tehát nem lexikografikus fogalomtörténet, hanem valóságos történelem; nem egyéni vélemény, hanem tény; nem önkény, hanem valóság. A *kalokagathosz*, a *gentilhomme*, a *gentleman*, az *úriember* valódi valósága. *Egoimikus* valóság, mivel mindebben az én munkál, aki nem valami rigid létező, hanem drámai összvalóság.

Személyfogalmaink inkonzisztenciája tehát konzisztens inkonzisztencia. Mivel azonban meghatározója a *novum*, vagyis – Vető Miklós kifejezésével – a *nouveauté novatrice*, megújító újdonság, ez az inkonzisztencia mégis konzisztens, ahogyan az újdonság is újszerű, de nem a régitől függő, hanem azt létesítő módon. Ez az inkonzisztencia hozza létre sajátos konzisztenciánkat.

APOKALÜPTIKON: AZ ÁRULÁS ANATÓMIÁJA

Mindezt apokaliptikusnak nevezem – a szó eredeti értelmében. Az összefüggést is leírhatjuk ugyanígy: *apokaliptikon*, azaz a valóság megvalósulása – feltárulása, lelepleződése, megmutatkozása, kifejeződése. Persze az apokalipszis a köznapi nyelvben valaminek a végét is jelenti, sőt drámai, tragikus végét. Értsük ezt is helyesen: a végforma, a *szünteleia* nem leszámolás, hanem számadás, nem pusztítás, hanem teljesülés, nem befejezés, hanem *consummatio*, összefoglalás. Az ember maga ez az összefoglalás, ez a *consummatio*, ez az *apokaliptikon*. Benne tárul fel

a végforma, a teljesülés, a *szünteleia*³ – eleve és konkrétan. S nem egyszerűen ebben vagy abban az emberben, hanem az emberi közösségben. Ez tehát érinti az ekképpen vett történelmet, társadalmat, politikumot. Minderre itt és most nem fogok kitérni. Ehelyett egy utolsó kérdést vetek fel: az *apokaliptikon* teljesülésének módját illetően.

Ez a mód az, amit a magyar nyelvben árulásként fejezünk ki. Ahogyan korábban összefoglaltam:

A magyar „árulás” kifejezés a teljes jelentéskört véve lefedi azt, amit a főbb nyugati nyelvekben szereplő szavak kifejeznek. Az idézett nyelvekben általában két szót találunk az árulásra, aminek eredete a latin nyelv.⁴ A latinban az árulás általánosan mint „átadás”, „kiszolgáltatás” szerepel (*tradere*, olykor *prodere*), konkrétan mint ellenértékért való kiszolgáltatás (eladás, *vendere*). A német *Verrat*, *verraten* jelentésköre ezektől eltérést mutat; az ige alapjául szolgáló szó, a *Rat* nem az átadást vagy az eladást implikálja, hanem a valamire való gondolást, gondoskodást.⁵ A *Verrat*, *verraten* elsődlegesen a valamire irányuló gondoskodás *megtagadása*; innen származik a szó jogi értelemben vett „hűtlenség” jelentése; s ezen túl a gondoskodás (mint elővigyázatosság, tervezet) feltárása, vagyis az ellenséggel való rosszindulatú vagy romboló szándékú közlése. A magyar „árulás” sajátossága abban ragadható meg, hogy alakilag a *vendere* csoportjába tartozó szavak tükrözése (elad, elárúsít, elárul), ám jelentését nem kis részben a német *Verrat*, *verraten* határozta és határozza meg. Mai köznyelvünkben az árulás már csak közvetve tartalmazza az „ellenértékért” az ellenségnek való „kiszolgáltatás” jelentését; nyilvánvalóbban a hűtlenséggel, a csalással kapcsolatos képzetet kelt. Az áruló ennek megfelelően, a magyar szó jelentése szerint, nem ellenértékért, hanem kedvezőtlen jelleméből kifolyólag lesz árulóvá; az árulás ennek a jellemvonásnak a kifejeződése.⁶

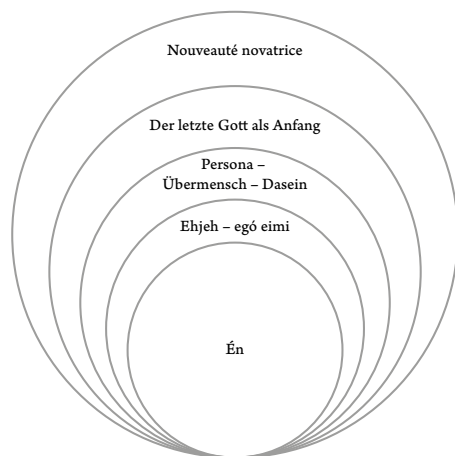
A most idézett munkában szó esik arról is, hogy az árulás köznapi jelentése (ellenértékért való kiszolgáltatás) mélyebb jelentést hordoz: az áruló nemcsak saját maga áruló voltát, azaz negativitását fedi fel, hanem ezen keresztül azt az összefüggést is elárulja, felfedi, amelyben az árulás a köznapi értelemben végbe megy. Ez az összefüggés az értelemegész; elárulása nem más, mint feltárása

³ Máté 28,20: pontos fordításban „a világ beteljesülése”.

⁴ *Vendere* vagy *tradere*. A franciában: *vender* vagy *trahir*. Az angolban megtaláljuk a *betray* és a *treachery* szót, de ezekben jelentéseltérés nem figyelhető meg, már azonos etimológiai eredetük miatt sem. A görögben a *prodoszia* szó szerepel, amelynek latin megfelelője a *prodere*, „kiad”, „elárul”.

⁵ A *rat* indoeurópai gyöke szoros kapcsolatban áll a latin *ratio* gyökével.

⁶ MEZEI 2004: 59-3. §.

1. ábra. Az apokalüptikon

Forrás: a szerző szerkesztése

éppen azáltal, hogy az áruló elárul (elárulja a barátját, a társát, a kollégáját stb.). Ekképpen – éppen magában az árulásban – a pozitív egészet is felfedi. Felfedi tudniillik, hogy ez a pozitív egész nem valami horizontális-felszíni adottság, hanem a negativitást felölelő pozitívum, amely a maga drámaiságán keresztül újdonságot fed fel. Az áruló – Júdás vagy bárki más – ugyan elárulja társait, de egyben és akarva-akaratlan felfedi azt a pozitív egészet, amelyben az árulás elszenvéde teljesüléséhez vezet: *per crucem ad gloriam*.⁷

Az apokalüptikon működési módja ez. Nem mechanizmus, hanem emberi, nagyon is emberi cselekvés és szenvedés. Ez a cselekvés-szenvedés mélységes valóságdimenziót tár fel vagy árul el, tudniillik azt, hogy személyfogalmaink története egyben történelem, értelemegész, amelyben a személy mint személy már mindig is megtörténik. Lényege a *nouveauté novatrice*, amely a közös mozzanat a *proszópon* – *persona* – *Übermensch* – *Dasein* – *letzter Gott* vonalon. Ez a vonal valójában kör, amelynek középpontja az én, az *ehjah*, az *egó eimi*: s nem lehet nem észrevenni, hogy mindez elsősorban rólunk magunkról szól.

Az 1. ábra magyarázata: az *egoimikus* valóság magva az én, amelynek nincs többes száma (a „mi” jelentése: én és a többiek). Ezért az én, az *egoimikus* valóság (*egoimikon*) abszolút. Abszolútumjellegéből fakad önmaga feltárása, az az apokalüptikus mozzanat, amely az ént mint én jellemzi: az én már mindenkor

⁷ Lásd ehhez: Ambrus Gergely et al.: Filozófia Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 186/3 (2025), 422–429, amely sokszerzős tanulmány a kortárs hazai filozófiát torzítva mutatja be, különösképpen azon törekvések prodotikus diszkriminációjával, amelyek a rendszerváltozást mint a filozófia megújítását fogták fel.

önfeltáró-önfeltároló. Feltárulása történeti síkon az *ehjeh – egó eimi* vonalon bontakozik ki, különös tekintettel Jézus alakjára, aki az Újszövetségben tíz alkalommal használja az „én vagyok...” mondatot (különösen lásd a Jelenések könyve nevezetes kijelentését: „Én vagyok az alfa és az ómega [...] a kezdet és a vég.”⁸ Ez a *christicum* meghatározó impulzusa, tudniillik az énszerűség kibontakozása – lényegileg s ezért történetileg is. Ez utóbbi az énszerűség fokozatos kiemelkedését hozza magával, s a nevezetes eszmetörténeti események (Descartes, Fichte, Husserl) hegycsúcsként emelkednek ki abból a hatalmas vonulatból, amely az én *egoeimikus* történetének hullámmása. Mert hullámmás ez, amelynek során hatás és ellenhatás újra meg újra összecsap, tudniillik az énválóság szabad kiemelkedése mindenkor együtt jár az ellenhatás völgyyszerű mélységével. A személyiség kiemelkedő csúcsai – szentek, gondolkodók, művészek, államférfiak sokasága – mindenkor szembetalálja magát az ellenhatás szakadékaival. De ez a szakadék, helyesen nézve, csupán a hegyorom támasztéka, elővonulata. A valóság *egoeimikus* feltárulása, amely az énválóság hegycsúcsszerű kiemelkedésében mutatkozik meg, egyes pontokon minden megelőzőt felülmúl. Az ismert történelemben ilyen az *Übermensch*, a *Dasein*, a *letzter Gott* elgondolása. Ma nem is annyira az *Übermensch*, mint inkább a *letzter Gott*, a végső isten korszakában élünk, ami egyszerre jelenti a hatalmas személyiség magasba törő csúcsát, ennek szakadékszerű ellenhatását, illetve azt a homályos állapotot, amelyben az ellenhatás megpróbálja a csúcsszerűséget nemlétezőként letagadni, megtagadni. Ennek eszköze a vád, a rágalom és a káromlás.⁹ Ám mindez csak azt a végső célt szolgálja, amelyben a megújító újdonság, a *nouveauté novatrice* mindent elhomályosító ragyogása áttör, tudniillik az abszolút újdonság konkrétumában. Ennek empirikus instanciája lehet köznapi, társadalmi, kulturális vagy politikai, de mindenekelőtt: valóságos, vagyis a valóság önszerveződésének ténylegesülése. Ezen önszerveződés illethető az önfeltáró valóság, az *apokaliptikon* megnevezéssel.

Végezetül hadd idézzem ide a *Babits Esztergomban* című vers utolsó strófáját, amely az *apokaliptikon* lezajlásának tömör összefoglalása:

A mélységben rejtezik valami
mindennél magasztosabb.
A fájdalomban a gyógyulás
csírája el nem rohad.
A halál méhében az élet
magzata éled.

⁸ Szent István Társulati Biblia [é. n.]: Jel 22,13.

⁹ Vö. MEZEI 2004: 61. §.

IRODALOM- ÉS FORRÁSJEGYZÉK

- AMBRUS Gergely et al. (2025): Filozófia Magyarországon. *Magyar Tudomány*, 186(3), 422–429.
Online: <https://doi.org/10.1556/2065.186.2025.3.2>
- Blue Letter Bible [é. n.]. Online: <https://blueletterbible.org/about/>
- HEIDEGGER, Martin (1989): *Beiträge zur Philosophie*. Frankfurt am Main: Vittorio Klostermann.
- MEZEI Balázs (2004): *Vallásbölcsélet: A vallás valósága, I–II*. Gödöllő–Máriabesnyő: Attraktor.
- MEZEI, Balázs M. (2017): *Radical Revelation*. London – New York – Oxford – New Delhi – Sydney: T&T Clark.
- MEZEI, Balázs M. (2022): Apocalyptic Phenomenology: The Culmination of the Phenomenological Movement. *Religions*, 13(11), 1077. Online: <https://doi.org/10.3390/rel13111077>
- MEZEI Balázs (2023): Babits Esztergomban. *Hitel*, 36(9), 41–46. Online: <https://hitelfolyoirat.hu/wp-content/uploads/2023/09/04-mezei.pdf>
- MEZEI Balázs – SCHMAL Dániel szerk. (2020): *Megújító újdonság: Tanulmányok Vető Miklós gondolkodásáról*. Budapest: Szent István Társulat.
- SCHENK, Richard szerk. (1998): *Kontinuität der Person*. Stuttgart: Frommann-Holzboog.
- SPAEMANN, Robert (2006): *Persons: The Difference between „Someone” and „Something”*. Oxford: Oxford University Press.
- Szent István Társulati Biblia [é. n.]. *Szentírás.hu*. Online: <https://szentiras.hu/biblia/szit>